

**BADANIA ARCHITEKTONICZNE
BUDYNKU KAMIENICY
PRZY PL. KOŚCIUSZKI 26, W SOKÓŁCE**

ADRES:

Pl. Kościuszki 26, 16-100 Sokółka,
Współrzędne: N53° 24' 21" E23° 29' 46"

WŁAŚCICIEL OBIEKTU:

URZĄD MIEJSKI W SOKÓŁCE,
Pl. Kościuszki 1, 16-100 Sokółka,

OPRACOWAŁ:

mgr inż. arch. Krzysztof Kulesza

Białystok
10 czerwca '2014

ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA:

Opis		strony 1-15,
Ryciny:	1. Usytuowanie obiektu	str. 16
	2. Fotografia archiwalna	str. 16

OPIS

do programu badań architektonicznych budynku kamienicy
przy pl. Kościuszki 26, w Sokółce

Budynek kamienicy przy pl. Kościuszki 26, w Sokółce decyzją z dn. 28.01.2011 r., został wpisany do rejestru zabytków pod nr A-331; oraz ujęty w ewidencji zabytków pod nr 3855;

1. Podstawa opracowania

Badania architektoniczne budynku kamienicy przy pl. Kościuszki 26, w Sokółce opracowane zostały na zlecenie Urzędu Miejskiego w Sokółce (16-100 Sokółka, pl. Kościuszki 1) z dn.21.11.2013 r. (pismo GR. 2600.21.2013.GK), na podstawie *Programu badań architektonicznych budynku kamienicy przy pl. Kościuszki 26, w Sokółce*, opracowanych również przez autora niniejszych badań, i zatwierdzonych Pozwoleniem Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z 17.03.2014 r. (pismo ZN-III.5162.1.2014). Podstawą ww. zlecenia było zalecenie Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dn. 30.04.2013 (pismo ZN.5183.15.2013. AP-W) w p. 2.1.

2. Cel opracowania

Zgodnie z ww. zaleceniem¹, należy ustalić czy w północnej ścianie budynku głównego znajdowały się pierwotnie otwory okienne. Po bliższym rozpoznaniu pozostałych elementów budynku opracować wnioski dotyczące konieczności ewentualnych dalszych badań.

3. Materiały wyjściowe

3.1 Karta ewidencyjna zabytku nr 3855, opracowana przez mgr Barbarę Tomecką i mgr inż. arch. Piotra Lewkowicza z rysunkami i fotografiami mgr inż. arch. Piotra Lewkowicza w listopadzie 2009 r.;

3.2 Zalecenia Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dn. 30.04.2013 Pismo ZN.5183.15.2013. AP-W

3.3 *Program badań architektonicznych budynku kamienicy przy pl. Kościuszki 26, w Sokółce*, opracowany przez arch. Krzysztofa Kuleszę z dn. 10 lutego '2013.

3.4 Pozwolenie na przeprowadzenie badań architektonicznych Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dn. 17.03.2014 r. (pismo ZN-III.5162.1.2014).

¹ „zaleca się przeprowadzenie badań architektonicznych na zachodniej części ściany północnej kamienicy w celu ustalenia występowania otworów okiennych,”

3.5 *Projekt Budowlany Instalacji Elektrycznych (cz. Projektu remontu elewacji, przebudowy i remontu pomieszczeń ze zmianą sposobu użytkowania dla centrum wspierania organizacji pozarządowych przy Pl. Kościuszki 26 w Sokółce)* opracowany przez W. Grudzińskiego w ramach jednostki projektowej Ptaszyński-Rubin Architekci s.c. w VII '2008.

3.6 Z dziejów Rynku w Sokółce opracowanie dr Grzegorza Ryżewskiego;

3.7 Szkic planu miasta z 1869 r. udostępniony przez dr Grzegorza Ryżewskiego;

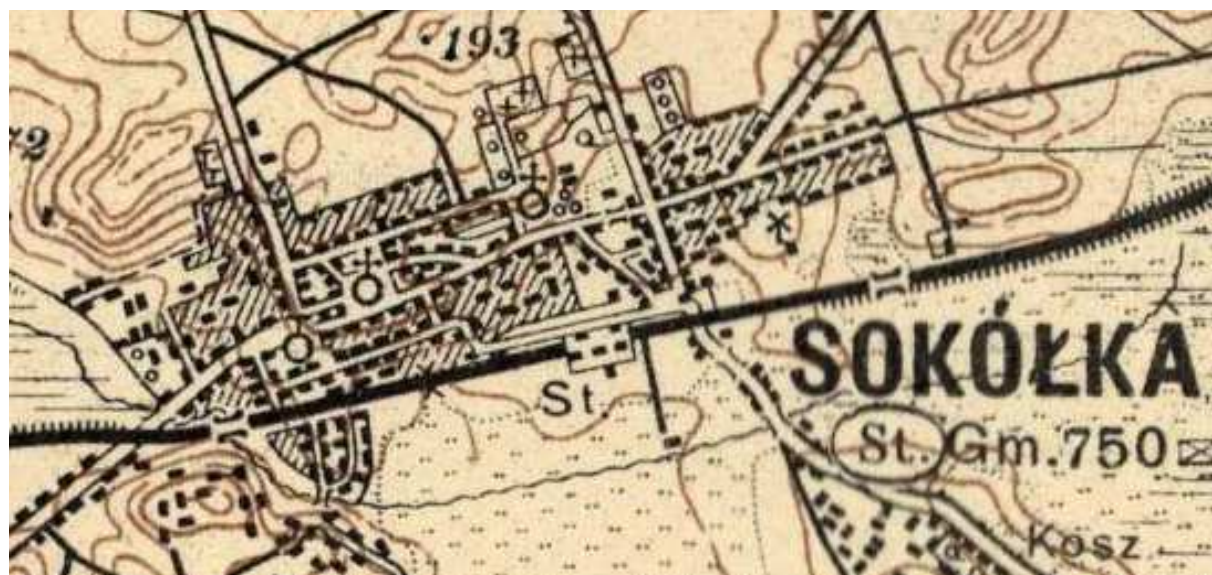
3.8 Fotografia archiwalna z okresu międzywojennego udostępnione przez dr Grzegorza Ryżewskiego;

3.9 Mapa topograficzna Wojskowego Instytutu Geograficznego z 1928 r.
igrek.amzp.pl/mapindex.php?cat=WIG100

3.10 Ortofotomapa fragmentu miasta (www.google.com)

4. Usytuowanie i krótka charakterystyka obiektu

Obiekt zlokalizowany jest w północno zachodniej pierzei Placu Kościuszki, jako wolnostojący (od wschodniego sąsiada oddziela go przestrzeń szerokości mniejszej niż 1m), na działce wygradzonej murem od zachodu i północy, wyższym od strony placu (od południa, po zachodniej stronie budynku) przepartym prostokątną bramą zwieńczoną łukiem odcinkowym (o znacznej strzałce, ok. 1/3d), zamykaną dwuskrzydłowymi prostokątnymi wrotami stalowymi, oraz jednoskrzydłową furtą w osobnym, prostokątnym dziś otworze, mur zwieńczony profilowanym gzymsem.

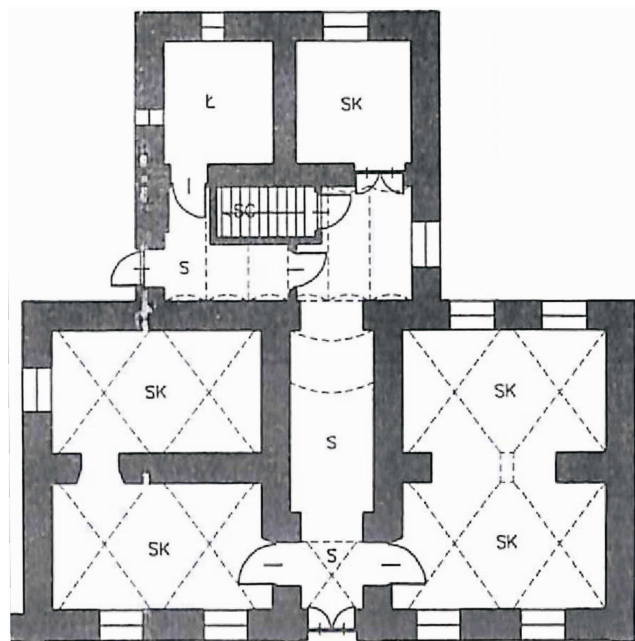
Fragment mapy topograficznej Wojskowego Instytutu Geograficznego z 1928 r. Obecna kamienica przy pl. Kościuszki 26, zlokalizowana tu jest na przecięciu ramion krzyża świątyni zlokalizowanej na placu.

Budynek posiada dwa wejścia: - główne z ulicy, usytuowane centralnie oraz gospodarcze, dostępne z głębi działki – w zachodniej ścianie oficyny, tuż przy ścianie budynku głównego. Wjazd na działkę znajduje się poprzez ww. opisaną bramę w murze ogrodzeniowym po zachodniej stronie budynku oraz poprzez niewygradzoną działkę sąsiedniego budynku Placu Kościuszki 27, z ul. Marszałka J. Piłsudskiego. Połączone działki tych dwóch obiektów funkcjonują obecnie jako niewielki rynek handlowy.

Budynek został wzniesiony na planie prostokąta, z prostokątną oficyną dobudowaną

asymetrycznie do jego ściany północno-zachodniej. Układ wnętrza korpusu głównego jest dwutraktowy, z korytarzem przecinającym go centralnie wzdłuż osi poprzecznej. Oficyna jest również dwutraktowa, mieści klatkę schodową zajmującą cały trakt wewnętrzny.

Budynek nie jest podpiwniczony. Posiada ściany murowane z cegły ceramicznej i polnych kamieni granitowych, łączonych zaprawą wapienno-piaskową, otynkowane na zewnątrz i wewnątrz. Zostały one wzniesione na kamiennym fundamencie. Kominy są murowane i otynkowane. Gzymsy, lizeny, opaski okienne wykonane są w tynku. Pomieszczenia parteru w budynku głównym są przekryte sklepieniami kolebkowymi z lunetami oraz krzyżowym (w sieni).

Rzut parteru budynku (fragment rysunku z karty ewidencyjnej obiektu p. 3.1);

W oficynie zastosowano sklepienia odcinkowe z cegły ceramicznej, wsparte na dwuteowych belkach stalowych. Strop między II kondygnacją a poddaszem jest żelbetowy. Więźba dachowa drewniana krokwiowo-płatwiowa, dach pokryty blachą. Posadzka betonowa w pomieszczeniach parteru jest wykończona lastrico w sieni, korytarzu i klatce schodowej oraz płytkami ceramicznymi w pomieszczeniach użytkowych. Podłogi piętra wykończone są w większości płytkami ceramicznymi, pomieszczenia we wschodniej części korpusu głównego

wykładziną dywanową. Schody wewnętrzne są betonowe, oparte na belkach stalowych i wykończone lastrico. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne. Wszystkie okna wykonane są z PCV. Otwory drzwiowe prostokątne, stolarka drzwiowa drewniana. Drzwi zewnętrzne i wewnętrzne do warsztatu zegarmistrza w oficynie zachowane jako dwuskrzydłowe płycinowe, pozostałe, to wtórna stolarka współczesna.

Bryła kamienicy jest dwukondygnacyjna, z poddaszem nieużytkowym. Budynek główny nakryty jest dachem czterosпадowym, oficyna trzysпадowym. W połaci południowo-wschodniej na osi symetrii elewacji znajduje się niewielka attyka, a po jej obu stronach wole oczka.

Sień i korytarz w korpusie głównym zlokalizowane są na osi środkowej, po jej obu stronach, w obu traktach mieszczą się pomieszczenia usługowe. Wejścia do nich znajdują się w sieni. Wejście do klatki schodowej mieszczącej się w oficynie znajduje się na końcu korytarza. W parterze oficyny znajduje się ponadto warsztat zegarmistrzowski i w.c. Na piętrze zlokalizowane są pomieszczenia biurowe, sala wykładowa, a w oficynie pomieszczenie pomocnicze (kuchenne i w.c.). Strop w pomieszczeniach budynku głównego (poza salą wykładową) zasłonięty jest sufitem podwieszonym. W sali wykładowej zachowano podsufitowe gzymsy ciągnięte. Instalacje: wodno-kanalizacyjna, c.o., elektryczna i telefoniczna.

Pow. użytkowa	261 m ²	Pow. zabudowy	165 m ²
Kubatura budynku	652 m ³		

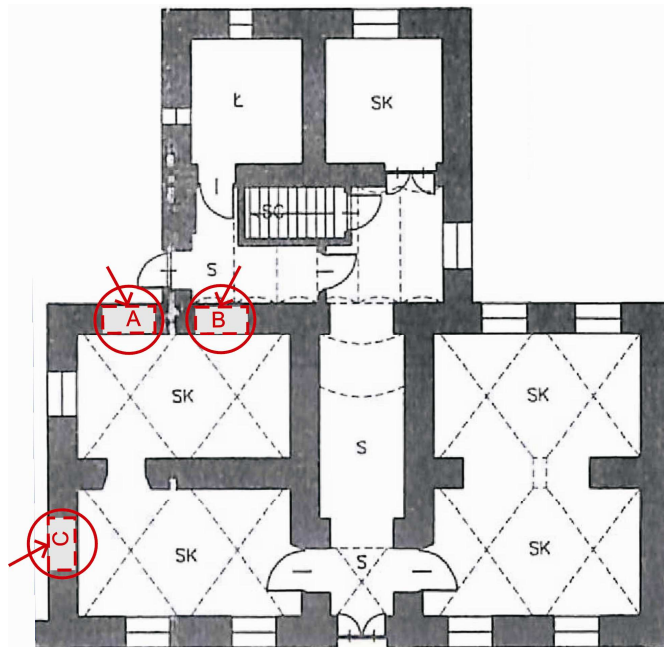
(Powyższe informacje oraz dane techniczne, opracowano na podstawie karty ewidencyjnej p. 3.1 a następnie część informacji zweryfikowano do stanu obecnego).

5. Historia obiektu

Obiekt zbudowany na przełomie XVIII i XIX wieku. Data budowy, projektant i budowniczy nieznani. Budynek jest jednym z najstarszych w mieście. W latach trzydziestych dwudziestego wieku mur ogrodzeniowy pokryty był dachówką ceramiczną. Obiekt posiada wartości artystyczne: czterospadowy dach, wole oczka, profilowane gzymsy wieńczące, profilowane opaski okienne, trapezoidalne zworniki, boniowanie, lizeny, sklepienia. Obiekt wzniesiony w stylu klasycystycznym. *(na podstawie karty ewidencyjnej, p. 3.1)*

6. BADANIA ARCHITEKTONICZNE

W ramach przeprowadzonych badań architektonicznych wykonano odkrywki na trzech stanowiskach, zaplanowanych oraz uzgodnionych z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku. Ponadto przyjrano się dokładnie całemu budynkowi, łącznie z nieużytkowym poddaszem.

Większa ilość odkrywek nie była możliwa z uwagi na ciągłe użytkowanie budynku przez najemców, którzy w niedalekiej przeszłości dokonali remontów, doprowadzających do dość wysokiego standardu wykończenia budowlanego większości pomieszczeń w budynku.

Lokalizacje stanowisk zaplanowanych i wykonanych odkrywek na wskazane na rzucie parteru - rysunku z karty ewidencyjnej.

Wstępna analiza materiałów wyjściowych dotyczących obiektu wskazuje, iż oficyna została dobudowana wtórnie, zasłaniając wcześniejsze otwory okienne istniejące pierwotnie w północnej ścianie budynku (obecnie niewidoczne w elewacji oraz we wnętrzu budynku po ich otynkowaniu). Uwzględniając symetrię rozkładu pomieszczeń w budynku oraz jego elewacji frontowej, można było przypuszczać, że również ściana od strony działki była komponowana z uwzględnieniem symetrii i pierwotnie w zachodniej partii dawnej elewacji północnej były zlokalizowane po dwa okna na piętrze i parterze.

W parterze pierwszy z nich (stanowisko „A”) powinien znajdować się we fragmencie ściany (nadal zewnętrznej) w sąsiedztwie drzwi wyjściowych zalepca, drugi zaś w części ściany (dziś wewnętrznej) tuż przy drzwiach sieni w oficynie. Zamurowanego okna na piętrze należy spodziewać się ponad tym ze stanowiska „B”, również w wewnętrznej dziś ścianie budynku.

Trzecie stanowisko („C”) powinno było pokazać w parterze ślady otworu znajdującego się pod istniejącym na piętrze.

6.1. Odkrywki na stanowisku „A”

6.1.1 Lokalizacja odkrywek na stanowisku „A”

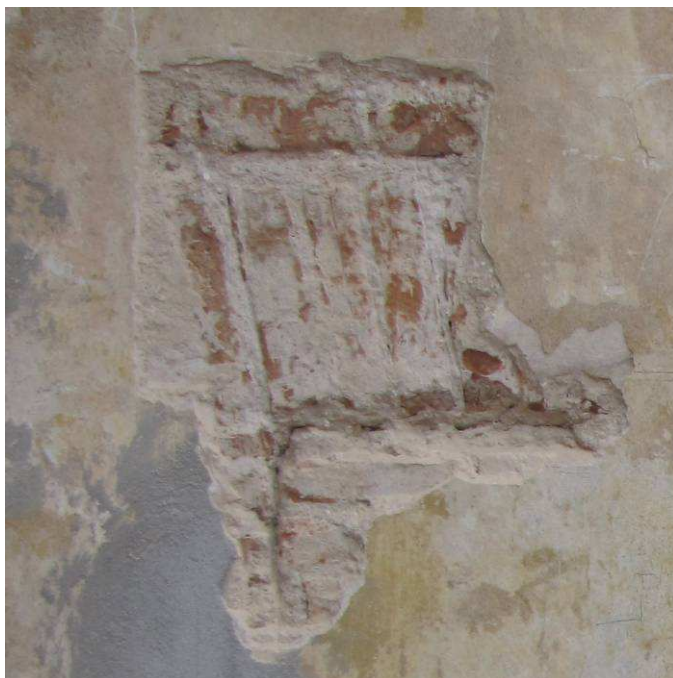
Stanowisko „A” zlokalizowane jest w części parterowej zachodniej partii elewacji północnej, w miejscu wskazanym na powyższym rysunku (od wewnątrz z uwagi na użytkowanie pomieszczenia odkrywka była niemożliwa). Zostało wytypowane w celu ustalenia istnienia otworu okiennego zachodniego.

Widok zachodniej części elewacji północnej korpusu głównego z lokalizacją odkrywek stanowiska „A”

6.1.2 Opis odkrywek na stanowisku „A”

Po odmierzeniu 135.cm od krawędzi budynku (odległość prawej krawędzi otworu okiennego ze wschodniej partii tej samej elewacji budynku głównego) oraz przenosząc poziom nadproża okna z sąsiedniej, zachodniej elewacji, skuto fragment tynku na powierzchni prostokąta o wymiarach: 30 x 50 cm.

Widok odkrywki nr 1. ze stanowiska „A”

Spod tynku wyłonił się układ cegieł wskazujący na lewy narożnik nadproża otworu w murze. Odkryto tu cztery pełne cegły ceramiczne w kolorze czerwonym (oraz fragment piątej) o wymiarach 31 x 6,6 – 6,9cm, łączone zaprawą wapienno-piaskową, usytuowane z niewielkim skosem od pionu w lewo, w układzie wachlarzowym. Jednocześnie utrzymują one poziom linii utworzonej z ich dolnych krawędzi. Poniżej nich cegły wmurowane zostały w układzie poziomym, z przerwą w wątkach warstw murarskich wytyczającą wyraźną, pionową krawędź pierwotnie istniejącego otworu w murze. Znajduje się ona poniżej drugiej

cegły z wachlarza. Warstwy murarskie po obu stronach tej krawędzi różnią się również poziomami ich ułożenia. Nie stwierdzono jednak wyraźnych różnic między nimi w jakości użytych materiałów: cegieł i zaprawy.

Przenosząc szerokość okna ze wschodniej części elewacji korpusu głównego budynku, wytyczono lokalizację drugiej odkrywki. Skuto tu następny fragment tynku na tym stanowisku, o wymiarach ok. 40 x 40 cm. Znalaziono układ cegieł świadczący o prawym narożniku dawnego otworu – dwie cegły ustawione z niewielkim skosem od pionu (o prawym kierunku odchyłki, przeciwnym w stosunku do cegieł z pierwszej odkrywki,) oraz wyraźną krawędź pionową między cegłami w układzie poziomym, poniżej pierwszej ze skośnych.

Fragment odkrywki nr 2 ze stanowiska „A” z widocznym, pierwotnym wymalowaniem tynku nadproża.

Ujawnione zostało tu także otynkowanie powierzchni bocznej i górnej dawnego otworu w murze, wraz ze śladami wymalowania farbą wapienną o barwie jasno-niebieskiej. W sąsiedztwie narożnika, w murze ściany znaleziony został również kamień, o nieregularnym kształcie użyty w trakcie jej wznoszenia. Jest to duży (ok. 25 x 30cm), granitowy kamień polny, o barwie sinej, z powierzchnią świadczącą o prostej obróbce kamieniarskiej (bicia, odłupywania), uzdatniającej go do użycia jako materiał budowlany.

Trzecia odkrywka na tym stanowisku (zlokalizowana ok. 1,5m poniżej drugiej) pozwoliła ustalić wysokość dolnej krawędzi dawnego otworu. Powyżej niej cegły mają odmienną grubość od tych, użytych w murze ściany (są cieńsze, wysokość wozówki wynosi u nich 6 – 6,5cm). Ponadto, poniżej tej krawędzi przerwana została, wyraźnie widoczna wyżej, przerwa między wątkami warstw cegieł z muru ściany i zamurowania dawnego otworu. Poniższa warstwa cegieł posiada też kontynuację w dalszym murze ściany.

Odkrywka nr 3 ze stanowiska „A” - prawy narożnik dawnego otworu na wysokości parapetu.

W tej odkrywce również natrafiono na duży kamień granitowy) w murze ściany. Został odsłonięty on spod tynku jedynie we fragmencie.

6.1.3 Wnioski ze stanowiska „A”

Wielkość i usytuowanie pierwotnego otworu okiennego określony na podstawie trzech odkrywek na stanowisku „A”.

Odsłonięte fragmenty tynku na tym stanowisku („A”) pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie o pierwotnym istnieniu tu otworu okiennego, o powierzchni zbliżonej do otworów ze wschodniej części głównego korpusu budynku. Ustalone w powyżej opisanych odkrywkach narożniki pierwotnego otworu pozwoliły na określenie jego wielkości. Posiadał on wysokość 130cm oraz szerokość 98cm w świetle muru (bez tynku) i był regularnym prostokątem. Poziom jego parapetu znajdował się 35cm powyżej obecnego (znacznie podwyższonego w stosunku do pierwotnego) poziomu posadzki podwórza, 313cm poniżej parapetu okna pierwszego piętra oraz 522cm poniżej najszerzej poziomej płaszczyzny gzymsu podokapowego. Prawa krawędź otworu usytuowana jest 121cm od krawędzi budynku, lewa znajduje się 50cm od ściany oficyny. Pomimo układu cegieł w nadprożu takiego, jakie stosowano przy łukach odcinkowych, jest ono zwieńczone poziomą płaszczyzną. Tego typu rozwiązania techniczne stosowano szeroko w okresie baroku.

Różnica szerokości odkrytego otworu w stosunku do szerokości okien w zachodniej części budynku (106 i 107cm - w świetle otynkowanego muru) oraz okna I piętra powyżej tego stanowiska, wynosi ok. 10cm i wynika najprawdopodobniej z zastosowania węgarków pionowych we wszystkich pierwotnych otworach okiennych (o szerokości ok. 5,0cm). W istniejących obecnie, węgarków nie ma, zapewne zostały one skute przy montażu współczesnej stolarki okiennej. Potwierdzenie tej hipotezy wymagałoby szerszej ingerencji w strukturę zabytku, niż była planowana oraz uzgodniona z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku. Jest ono nadal możliwe przy dalszych badaniach lub remoncie, w którym odtworzono by pierwotny otwór okienny w tym miejscu. Uwzględniając węgarki i tynk wewnątrz otworu, jego usytuowanie odpowiada wielkości oraz lokalizacji skrajnego okna ze wschodniej części elewacji budynku głównego.

Kolejnym wnioskiem zauważonym przy odkrywkach na stanowisku „A” (potwierdzonym również w stanowisku „B”) jest fakt zastosowania w murze ścian budynku wstawek z kamienia polnego o dość dużych gabarytach. Najprawdopodobniej wynikało to z dużej dostępności tego materiału oraz mniejszych kosztów jego pozyskania niż wartość budulca ceramicznego. Wstawki z nieregularnych (obłych) kamieni miały jednak negatywny wpływ na jakość wiązania muru przy użyciu zaprawy wapienno-piaskowej.

6.2. Odkrywki na stanowisku „B”

6.2.1 Lokalizacja odkrywek na stanowisku „B”

Stanowisko „B” zlokalizowane jest w części parterowej dziś znajdującej się wewnątrz budynku, w przedsionku oficyny, pod spocznikiem klatki schodowej.

Widok fragmentu dawnej zachodniej części elewacji północnej korpusu głównego z lokalizacją odkrywek stanowiska „B”

Zostało ono wskazane na rysunku rzutu parteru, na stronie 4, (od wewnątrz z uwagi na użytkowanie pomieszczenia odkrywka była niemożliwa). Zostało wytypowane w celu ustalenia istnienia otworu okiennego wschodniego, zachodniej części dawnej elewacji północnej. Oszczędność rozmiarów zaplanowanych i wykonanych odkrywek (pomimo późniejszych poszerzeń) podyktowana była bliskim sąsiedztwem przebiegających przy planowanych odkrywkach przewodów elektrycznych poprowadzonych podtynkowo (puszka elektryczna), natynkowo luzem i w osłonie z PCV oraz wyjątkowo twardym tynkiem wykonanym najprawdopodobniej na bazie kleju do glazury.

6.2.2 Opis odkrywek na stanowisku „B”

Po odmierzeniu 339cm od zachodniej krawędzi budynku (jest to odległość od wschodniej krawędzi budynku głównego do drugiego otworu okiennego) oraz przenosząc poziom nadproża okna odkrytego otworu okiennego ze stanowiska „A”, skuto fragment tynku na powierzchni prostokąta o wymiarach: 20 x 40cm.

Widok odkrywki nr 1. ze stanowiska „B”

Spod tynku, na całej powierzchni odkrywki, wyłonił się jednorodny mur z cegieł o nieregularnych kształtach, zróżnicowanych w jakości i kolorach (od barwy brunatnej, poprzez ciemnoczerwoną, czerwoną - do żółtej). Również zaprawa różniła się jakościowo od tej, znalezionej w pierwotnym murze odkrywek stanowiska „A”.

Odkrywkę nr 2 wytyczono ok. 1.0m na lewo od wytyczonej wcześniej krawędzi w odkrywce nr 1. W związku z brakiem zakładanego efektu (spodziewano się odnalezienia krawędzi otworu okiennego) poszerzono odkrywkę w kierunku lewym (wschodnim) do łącznej długości 85cm. W odległości 132cm od zewnętrznej ścianą oficyny natrafiono na krawędź między różniącymi się wątkami muru. Poziomy warstw cegieł mijają się, a rodzaj zaprawy po obydwu stronach różni się jakością. Po poszerzeniu odkrywki w górę do łącznej wysokości

ok. 30cm, odnaleziono kontynuację pionowej, nieregularnej spoiny. Wątki murarskie z jej prawej strony były kontynuacją wątków z odkrywki nr 1. Oprócz tego jakość zaprawy i materiału ceramicznego pozwalały na stwierdzenie o jednorodnym wymurowaniu od odkrytej spoiny do ściany zewnętrznej oficyny.

Widok odkrywki nr 2. ze stanowiska „B”

W celu upewnienia się czy ponad wykonanymi odkrywkami nie pozostał ślad nadproża (cegły usytuowane wachlarzowo wozówkami), skuto fragment tynku powyżej przewodów energetycznych (poprowadzonych luzem i w osłonie z PCV tuż pod spocznikiem). Odnaleziono tam fragment muru z poziomo ułożonych cegieł.

6.2.3 Wnioski ze stanowiska „B”

Ściana w miejscach wykonanych odkrywek nosi ślady znacznych, wtórnych przemurowań, najprawdopodobniej pochodzących z okresu początku XX w. Świadczy o tym rodzaj cegieł i zaprawy użytych w przemurowanej ścianie. Cegły sprawiają wrażenie użytego wtórnie materiału rozbiórkowego, a zaprawa sprawia wrażenie mocniejszej (twardszej) niż w pierwotnym murze, rozpoznanym na stanowisku „A”. Najprawdopodobniej przemurowanie to było związane koniecznością wzmocnienia muru ściany, przy oparciu na niej spocznika klatki schodowej. Znajdujący się w tym miejscu otwór nie dawał pewności przeniesienia obciążeń spocznika i biegu klatki schodowej, nawet po jego zamurowaniu. Można również przypuszczać, że pierwotnie użyto w nim również wstawek z kamieni polnych, które kolidowały z osadzeniem belek stalowych ww. ustrojów budowlanych.

Inną możliwością, tłumaczącą skalę przemurowania jest możliwość istnienia tu pierwotnie - nie otworu okiennego, lecz drzwi prowadzących z pomieszczenia w północno-zachodniej części budynku bezpośrednio na podwórze, niezależnego wyjścia od tego istniejącego z korytarza.

Więcej informacji na temat ściany w tym miejscu oraz ewentualnych pierwotnych otworów istniejących w niej można by zapewne uzyskać po przebadaniu jej od wewnątrz.

6.3. Odkrywki na stanowisku „C”

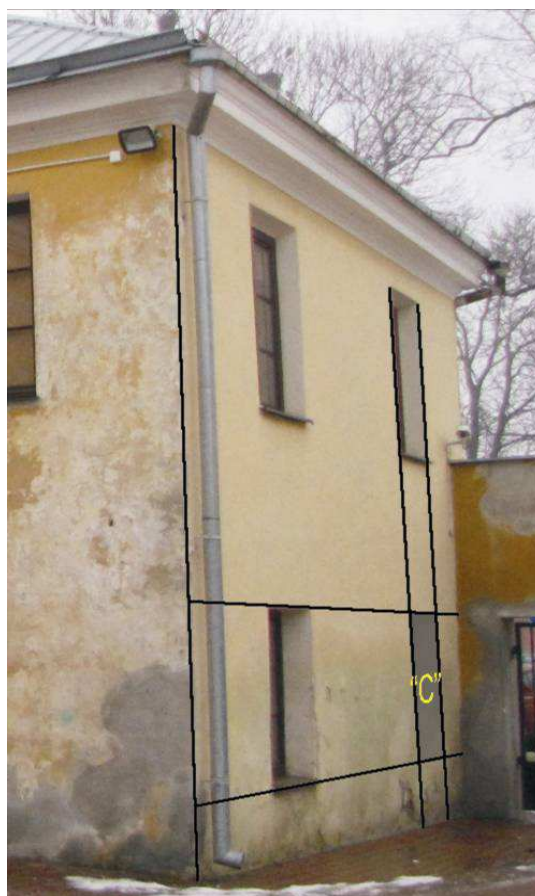
6.3.1 Lokalizacja odkrywek stanowiska „C”

Stanowisko „C” zlokalizowane jest w części parterowej elewacji zachodniej budynku głównego w sąsiedztwie furtki w murze ogrodzeniowym.

Zostało ono wskazane na rysunku rzutu parteru, na stronie 4, (od wewnątrz z uwagi na użytkowanie pomieszczenia odkrywka była niemożliwa). Wytypowane je w celu ustalenia istnienia pierwotnie czwartego otworu okiennego elewacji zachodniej głównego korpusu budynku.

6.3.2 Opis odkrywek na stanowisku „C”

Powierzchnie odkrywek wyznaczono przyjmując za bazę okno powyżej oraz sąsiednie. W poszukiwaniu górnych narożników dawnego otworu wykonano dwie odkrywki. W obydwu znaleziono wyraźny układ cegieł nadproża wykonanego wachlarzowo, ze skośnie (o zmiennej odchyłce) wbudowanymi cegłami. Mają one wymiary takie, jak te, odkryte na stanowisku „A” (31 x 6,6 – 6,9cm). Szerokość cegieł zmierzona w niższej partii pierwotnego muru wynosi ok. 15cm. Większy kłopot sprawiło doszukanie się krawędzi otworu oraz jego wysokości jego parapetu.

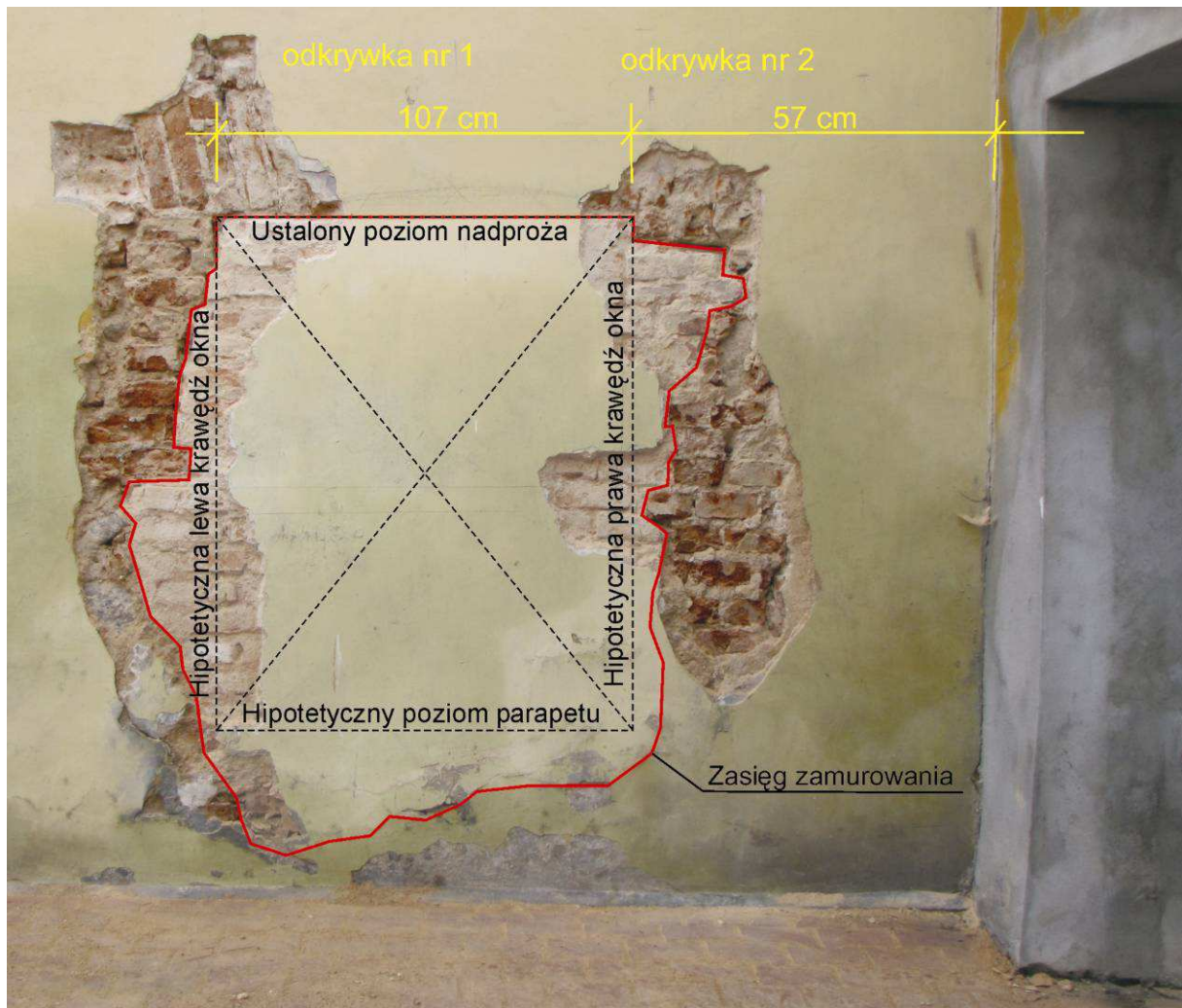
Metoda wytyczenia odkrywek na stanowisku „C”

W odkrywce nr 1, lewa krawędź otworu poniżej nadproża zachowała pion jedynie przy pierwszych dwóch warstwach cegieł. Wychodziła ona spod skrajnego narożnika trzeciej cegły wachlarza nadproża. Dalszy przebieg spoiny jest odchylony skośnie na zewnątrz tak, jakby otwór rozszerzał się w dolnej partii. Cegły muru na lewo od spoiny (muru ściany pierwotnej) są mocno zerodowane i pokruszone. Na wysokości ok. 70cm poniżej nadproża spoina traci regularny, skośny zarys i meandrując początkowo poszerza nadal zamurowany otwór, a od wysokości ok. 90 zmienia kierunek, zwężając go. Ok. 150cm od nadproża spoina przecina hipotetyczną pionową krawędź dawnego otworu okna i zawężając nadal dawny otwór dochodzi do dzisiejszego poziomu posadzki. Ok. 100cm poniżej poziomu nadproża oraz ok. 15cm na lewo od hipotetycznej krawędzi otworu natrafiono na wstawkę z kamienia polnego.

W odkrywce nr 2 krawędź pionowa w ogóle nie jest czytelna. Szerokość otworu możliwa była do zdefiniowania głównie poprzez symetrię wachlarza nadproża. Wynosi ona 107cm. Spoina między murem pierwotnym i zamurowaniem meandruje od wysokości nadproża do samej posadzki podwórza, podobnie jak z lewej strony, tu również zamurowanie początkowo rozszerza się, by zwęzić się w dolnej partii od ok. 50 ponad posadzką podwórza. Na prawo od dawnego otworu, na wysokości ok. 25cm poniżej nadproża, również znaleziono wstawkę z dużego kamienia polnego. Dolnego fragmentu tynku nie skuto, nie widząc możliwości ustalenia poziomu pierwotnego parapetu, zasięg przemurowania wystarczająco odznaczał się rysami pęknięć.

6.3.3 Wnioski ze stanowiska „C”

Układ cegieł znaleziony na stanowisku „C” wskazuje na istnienie tu otworu okiennego podobnego do sąsiedniego z elewacji. Ustalona szerokość zamurowania, także równa szerokości sąsiedniego otworu okiennego wynosi 107cm (zapewne jest to szerokość bez węgarków, które uległy destrukcji). Zmierzona wysokość dolnej linii cegieł tworzących nadproże wynosi 185cm od parapetu okna zlokalizowanego powyżej oraz 395cm od najszerzej poziomej płaszczyzny gzymsu podokapowego. Najprawdopodobniej było to okno o wysokości takiej jak sąsiednie (130cm), a zamurowano je z powodu na kruszenie się i rozwarstwienia muru. Przy zamurowywaniu tego otworu „dopracowano” jego krawędzie boczne i dolną do trwałej (stabilnej) struktury. Prawdopodobnie w wewnętrznej części otworu – od strony pomieszczenia krawędzie tego otworu zachowały się w lepszym stanie. Należy to sprawdzić przy okazji najbliższego remontu pomieszczeń obecnego zakładu fryzjerskiego.

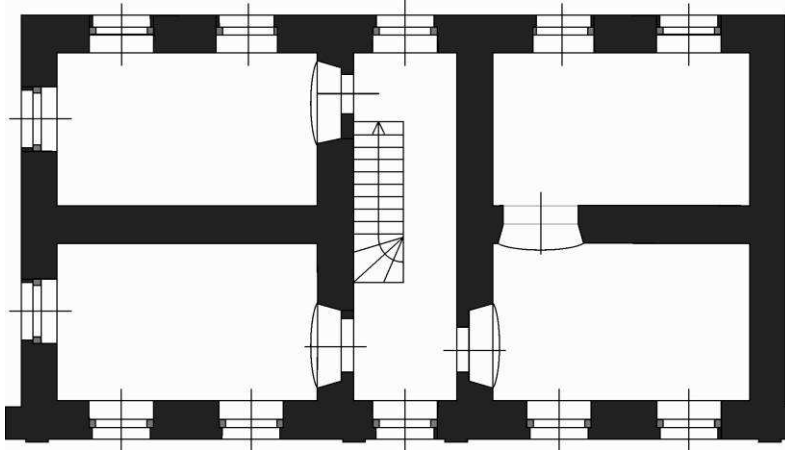

Wielkość przemurowania i hipotetyczny zasięg usytuowania pierwotnego otworu okiennego określony na podstawie dwóch odkrywek na stanowisku „C”.

7. Wnioski ogólne dotyczące pierwotnego układu przestrzennego budynku wynikające ze śladów zaobserwowanych bez ingerencji w strukturę zabytku.

Poziomy strop żelbetowy w części korytarza korpusu głównego jest najprawdopodobniej świadectwem dawnej klatki schodowej, jaka musiała istnieć pierwotnie w budynku przed dobudowaniem oficyny. Były to zapewne drewniane schody jednobiegowe, dość strome, wręcz „drabiniaste” z uwagi na ich skromną długość. Zachowany fragment kolebki sugeruje zarówno długość biegu, jak też istnienie spocznika, z którego wchodziło się do pomieszczeń

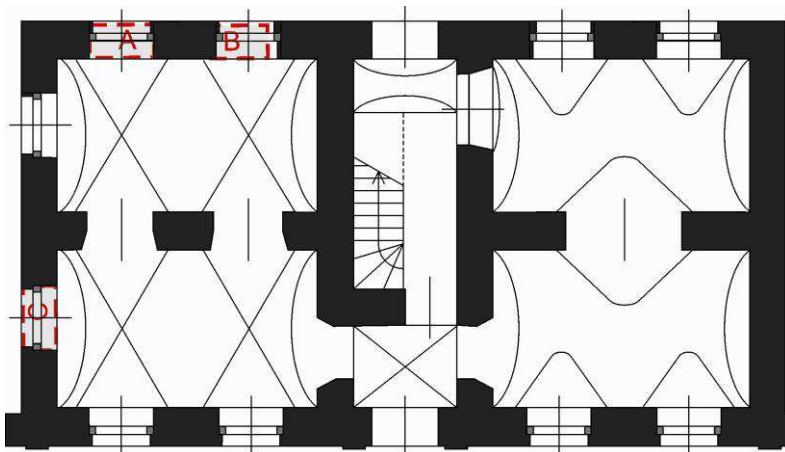
na piętrze zlokalizowanych w trakcie wewnętrznym (od strony północnej). Po wschodniej stronie, w tym samym trakcie (północnym), być może wejścia tego nie było. Może o tym świadczyć brak wnęki takiej, jakie zachowały się w bocznych ścianach korytarza w pozostałych jego narożnikach, ponadto wnęka w ścianie środkowej między traktami może sugerować połączenie pomieszczeń z traktów południowego i północnego (jej szerokość oraz kształt łuku sklepienia upodabnia ją do trzech wspomnianych wyżej w narożach korytarza więc raczej nie powstała ona na potrzebę lokalizacji pieca do ogrzewania pomieszczeń piętra).

Hipotetyczny układ przestrzenny pomieszczeń na piętrze kamienicy.

Głęboka wnęka sklepiena łukiem odcinkowym w ścianie parteru, między korytarzem oraz pomieszczeniem w północno-wschodniej części budynku sugeruje, że znajdujące się w niej do niedawna drzwi były otworem pierwotnym. To oznacza, że istniejący przed dobudową oficyny bieg schodowy zlokalizowany był po stronie zachodniej korytarza. Schody zajmowały około połowy jego szerokości, w drugiej części musiały być wąskie przejścia na obydwu kondygnacjach. Na piętrze jego podłoga wsparta była zapewne na konstrukcji drewnianej. Prowadziło ono tu do drugiego podestu - nad przedsionkiem, jedynym pomieszczeniem sklepieniem krzyżowo. Tam (na piętrze) zlokalizowane było dwoje drzwi do pomieszczeń mieszczących się od frontu budynku oraz zachowane do dziś okno doświetlające górny korytarz i klatkę schodową. Można podejrzewać, że doświetlenie korytarza na piętrze istniało także poprzez okno wychodzące na podwórze.

Dzisiejsza sala wykładowa z pewnością została utworzona z dwóch pomieszczeń podobnych, jak te po drugiej stronie korytarza. Za takim, pierwotnym rozwiązaniem przestrzennym przemawia para drzwi doprowadzających dziś do tej sali, zlokalizowanych w cienkiej ściankach wymurowanych w istniejących wnękach sklepionych odcinkowymi łukami.

Hipotetyczny układ przestrzenny pomieszczeń na parterze kamienicy.

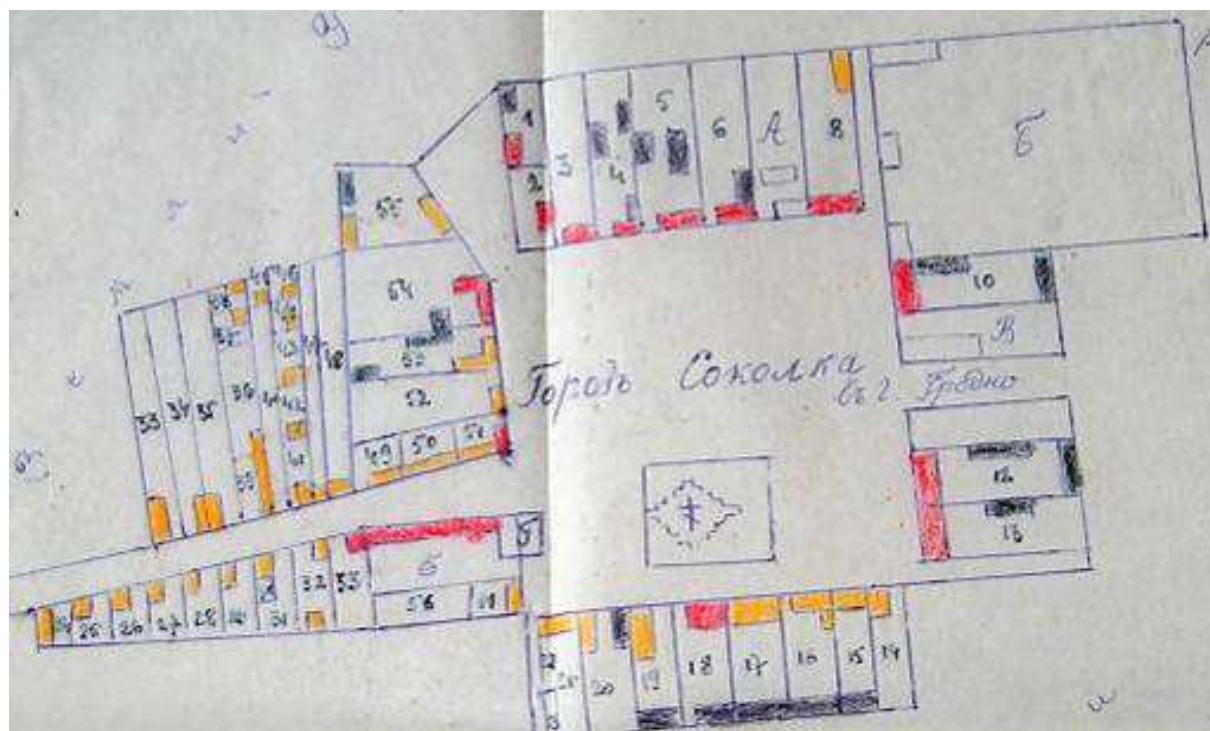
W pomieszczeniach parteru lunety między kolebkami traktów południowego i północnego sugerują, że w części zachodniej układ pomieszczeń był zgodny z dzisiejszym. Obydwa trakty połączone były otworem drzwiowym znajdującym się tu, gdzie istnieje i dziś oraz drugim, podobnym, bliższym wejścia z sieni. Jest wielce prawdopodobne, że naprzeciw niego znajdował się nie otwór okienny, lecz bezpośrednie wyjście na zewnątrz budynku.

Pomieszczenia traktów południowego i północnego, we wschodniej części budynku, połączone były szerokim otworem drzwiowym zlokalizowanym w centralnej części ściany oddzielającej trakty. Świadczy o tym zachowana, szeroka luneta widoczna w obydwu pomieszczeniach.

Kamienica przy Pl. Kościuszki 26 w Sokółce jest przykładem najstarszej, zachowanej zabudowy miasta. Nie jest budowlą o wybitnej nowatorskiej architekturze, jednak posiada wypracowane, dobre proporcje bryły oraz spójny, klasycystyczny wystrój architektoniczny elewacji. Nie znana jest dokładna historia obiektu: kiedy powstał? co się w nim mieściło? Kto był właścicielem?

Z wstępnych, pobieżnych analiz wynika, że w zachodniej części parteru istniało niemal jednoprzestrzenne pomieszczenie. Mogła to być gospoda, lub duży sklep. Piętro było raczej mieszkalne z trzema, lub czterema lokalami.

Rozplanowanie przestrzenne wewnątrz w budynku głównym oraz technologia wykonania murów badanych ścian – (wielkości i jakości użytych w murze cegieł) pozwala na szacowanie czasu powstania budynku głównego na wiek XVIII. Być może jego powstanie można wiązać z przebudową miasta przez Antoniego Tyzenhauza w latach 1765-1780, lub odbudową po pożarze z 1782 r.

Fragment planu miasta Sokółki z 1869 r. z wykazem działek. Wynika z niego, że w 1869 r. obecna kamienica przy pl. Kościuszki 26, nie posiadała oficyny. (Plan udostępniony przez dr G. Ryżewskiego).

Zarówno plan z 1869 r. jak i technologia wykonania sklepień oraz konstrukcji klatki schodowej w oficynie świadczą o dużo późniejszej jej dobudowie, w stosunku do głównego korpusu. Użycie walcowanej stali w budownictwie (tu belki dwuteowe) sugerują przełom wieków XIX i XX, ze wskazaniem raczej na lata bezpośrednio poprzedzające wybuch

Wielkiej Wojny. Stal w budownictwie nawet do I Wojny Światowej była materiałem droгим, stosowanym głównie w budynkach urzędów, świątyn i na potrzeby wojska.

Więcej wniosków można by ustalić na podstawie dokładnej inwentaryzacji obiektu. Niestety autorowi niniejszego opracowania nie było dane dotrzeć do takiego opracowania.

8. Wnioski i zalecenia konserwatorskie

Z uwagi na wysoką wartość obiektu dla historii miasta wskazanym jest jak najszersze rozpoznanie budynku. Zarówno jego historii w źródłach archiwalnych, jak i w strukturze samej budowli.

- Przede wszystkim, należy opracować inwentaryzację konserwatorską budynku.
- Wykonać kwerendy historyczne w archiwach polskich i zagranicznych.
- W szerszym zakresie należy objąć budowlę badaniami architektonicznymi, dziś nie możliwym z powodu użytkowania obiektu przez najemców. Powinny one dać odpowiedź na hipotezy dotyczące pierwotnego układu przestrzennego w budynku głównym opisane powyżej we wnioskach ogólnych. Szczególnie:
 1. Istnienia otworu drzwiowego wyjścia zewnętrznego z pomieszczenia w północno zachodniej części budynku, którego ślady mogły zachować się w tej ścianie od strony wewnętrznej.
 2. Sprawdzenie hipotezy o istnieniu węgarków.
 3. Sprawdzenie szerokości pierwotnych otworów drzwiowych między pomieszczeniami w traktach frontowych i traktach od strony podwórza.
 4. Sprawdzenie istnienia drugiego okna w dzisiejszej sali wykładowej oraz ściany dzielącej ją zgodnie z traktami.

Projektując kolejne prace budowlano-adaptacyjne należy przywrócić pierwotną wielkość okien w oficynie (szczególnie dotyczy to kakofonii elewacjach północnej i zachodniej – powiększonego okna klatki schodowej z obniżonym nadprożem, okien w sanitariatach oraz drzwi wejściowych na podwórze). Należy też bezwzględnie zachować proporcje bryły budynku oraz detalu architektonicznego elewacji i dachów (attyka, okienka doświetlające, kominy). Należy też przywrócić pierwotny poziom posadzki podwórza. W wystroju wnętrz rażą stropy podwieszane ograniczające wysokość pomieszczeń oraz kakofonia kolorów płytek ceramicznych posadzek. Na klatce schodowej należy przywrócić lastrico, w pomieszczeniach parteru zastosować naturalny kamień, a na piętrze posadzki drewniane.

arch. Krzysztof Kulesza

Usytuowanie kamienicy (na bazie mapy satelitarnej; www.google.com)

Fragment fotografii archiwalnej z okresu międzywojennego udostępnionej przez dr G. Ryżewskiego);